

таких злочинів, на великий жаль, щорічно збільшуються.

Висновки. Аналіз стану вантажних перевезень у країні показує, що практично усі види транспорту, тією чи іншою мірою, є вразливими до розкрадань вантажів. Велика кількість застосовуваних способів розкрадань потребує суттєвої уваги та аналізу з боку правоохоронних органів, розробки методик протидії цим злочинам. Запропоновані працівниками університету сучасні технічні засоби боротьби з розкраданням вантажів, контрабандою на автомобільному та залізничному транспорті, є вагомим внеском у цю роботу.

Бібліографічні посилання

1. Генпрокурор: «Укрзалізниця» скриває факти воровства грузов/ ИА «Новый мост», Ирина Малоок, по материалам «Интерфакс-Украина», 2008.
2. Вишня В.Б. Повышение качества контроля грузоперевозок на стационарных пунктах ГАИ // Научно-технический вестник «Безопаска дорожнього руху України». – 2000. – Вип. № 1(6). – С. 20–24.
3. Способ поосного взвешивания автосамосвалов / Вишня В.Б., Жуковицкий В.И., Кузнецов Г.В., Шмаков Ю.Д. // Автор. свид. СРСР №1137329, 1984.
4. Вишня В.Б., Вишня О.В. Використання технічних засобів вагового контролю для виявлення та розкриття викрадань вантажів на залізничному транспорті : монографія. – Дніпропетровськ, 2006.
5. Вишня О.В. Спосіб контролю схоронності вантажоперевезень на залізниці. Декларативний патент України № 8927. МПК 7 В61L13/00/ – № 2005 03376; Заявлено 11.04.2005; Опубл. 15.08.2005, Бюл. № 8. – 6 с.
6. Вишня В.Б., Вишня О.В., Мірошніченко В.О. Система радіоканального контролю збереженості вантажів на залізниці // Науковий вісник ДДУВС : зб. наук. праць. – 2007. – № 3. – С. 317–323.
7. Вишня В.Б., Вишня О.В., Мірошніченко В.О. Радіоканальна система контролю схоронності вантажоперевезень на залізниці. Патент України на корисну модель № 28327. МПК 7 В61L13/00/ Заявка № u2007 06406; Опубл. 10.12.2007, Бюл. № 20. – 10 с.

Надійшла до редакції 23.11.2012

В.Є. Тарасенко

доктор юридичних наук, доцент
(Одеський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 343.352.4/985

ДО ПИТАННЯ ВИКОРИСТАННЯ МАТЕРІАЛІВ ОПЕРАТИВНО-ТЕХНІЧНОГО ДОКУМЕНТУВАННЯ ФАКТІВ ХАБАРНИЦТВА У КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Розглянуто особливості процесуального використання інформації, отриманої під час оперативно-технічного документування фактів хабарництва, її документального оформлення, а також слідчої і судової перспективи.

Ключові слова: хабарництво, оперативно-розшукова діяльність, кримінальне судочинство, результати оперативно-технічного документування, предмет доказування, протокол проведення оперативно-розшукових заходів.

Рассмотрены особенности процессуального использования информации, полученной в ходе оперативно-технического документирования фактов взяточничества, ее документального оформления, а также следственной и судебной перспективы.

Ключевые слова: взяточничество, оперативно-розыскная деятельность, уголовное судопроизводство, результаты оперативно-технического документирования, предмет доказывания, протокол проведения оперативно-розыскных мероприятий.

The features of procedural use of information obtained during the operational and technical documentation of bribery, its documentation, as well as investigative and judicial perspectives.

Keywords: bribery, operational-search activity, criminal justice, results of operations and technical documentation, subject of proof, the record of the search operations.

Постановка проблеми. Одним із найважливіших питань, яке не можна залишити поза увагою при дослідженні оперативно-технічного документування хабарництва, є питання використання матеріалів, отриманих при застосуванні технічних засобів під час фіксації протиправної діяльності осіб, причетних до зазначених злочинів. Незважаючи на те, що ця проблематика більш наближена до компетенції кримінально-процесуальної науки, для теорії оперативно-розшукової діяльності питання використання відомостей, отриманих при оперативно-технічному документуванні протиправної діяльності розроблюваних, теж мають велике значення, оскільки фактично визначають результативність усієї роботи, проведеної оперативним підрозділом по кожному конкретному факту отримання хабара.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Проблема використання у кримінальному судочинстві відомостей, отриманих під час оперативно-розшукової діяльності, має багатоаспектний та міжгалузевий характер. Значний внесок у її вирішення зробили вітчизняні науковці: К.В. Антонов, О.М. Бандурка, І.М. Бацько, В.П. Бахін, В.Г. Гончаренко, В.В. Гевко, В.П. Гмирко, Ю.М. Грошевий, О.М. Джужа, Е.О. Дідоренко, О.Ф. Долженков, Г.О. Душейко, Ю.Ф. Жаріков, В.С. Зеленецький, А.В. Іщенко, І.П. Козаченко, І.М. Козьяков, Я.Ю. Кондратьєв, М.І. Костін, М.Й. Курочка, В.К. Лисиченко, Є.Д. Лук'янчиков, В.Т. Маляренко, М.М. Михеєнко, О.Р. Михайленко, Д.Й. Никифорчук, Ю.Ю. Орлов, Б.Г. Розовський, М.А. Погорецький, М.Я. Сегай, С.М. Сівочек, Н.В. Сибільова, З.Д. Смітєнко, О.П. Снігерьов, С.М. Стахівський, В.Д. Сущенко, В.М. Тертишник, М.Є. Шумило, В.А. Ященко та ін.

Виклад основного матеріалу. Саме у площині слідчої та судової перспективи матеріалів оперативно-технічного документування знаходиться чітка відповідь про досягнення головної мети оперативно-розшукової діяльності в цілому. Не випадково ст.1 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» містить конкретні приписи оперативним підрозділам діяти в інтересах кримінального судочинства [1, ст. 1].

Виходячи з поетапної диференціації процесу оперативно-технічного документування фактів хабарництва, варто визнати, що організаційно цей процес складається з декількох стадій: аналіз та оцінка оперативно-тактичної ситуації; виконання підготовчих дій (інструктування осіб, які будуть брати участь у застосуванні технічних засобів, отримання за потреби дозволу на проведення конкретних технічних заходів); безпосереднє проведення заходів, які складають зміст документування; аналіз і оцінка результатів документування, визначення його ефективності; документальне оформлення результатів; реалізація отриманих відомостей. Тобто реалізацію відомостей, отриманих при документуванні протиправної діяльності службовців, слід розглядати як кінцеву мету усього процесу фіксації протиправної діяльності хабарників.

Отже, важливим є аналіз основних законодавчих приписів, що стосуються використання результатів оперативно-технічного документування. Якщо ст. 10 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» дозволяє виділити основні напрями використання інформації, отриманої під час оперативно-розшукової діяльності, то для оперативно-розшукових заходів, пов'язаних з тимчасовим обмеженням прав громадян, до яких належать й оперативно-технічні заходи, ст. 9 цього Закону містить особливе уточнення напрямів, виходячи з мети їх проведення: запобігання тяжким або особливо тяжким злочинам, їх припинення і розкриття, розшук осіб, які ухиляються від відбування кримінального покарання або безвісти відсутніх, захисту життя, здоров'я, житла і майна працівників суду і правоохоронних органів та осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, припинення розвідувально-підривної діяльності проти України [2, с. 64–65].

Оскільки залежно від злочину свою специфіку має коло обставин, що підлягають доказуванню, то повинні мати специфічний зміст і сукупність відомостей, за допомогою яких встановлюється питання про винність особи у вчиненні хабарництва. Предмет доказування в цьому розумінні програмує дії оперативного підрозділу на пошук і фіксацію відомостей саме про ці обставини, а їх детальна фіксація за допомогою технічних засобів свідчить про успіх, результативність оперативно-технічного документування та є запорукою майбутнього загального успіху в розслідуванні.

Таким чином, специфіка використання результатів оперативно-технічного документування протиправної діяльності, пов'язаної з хабарництвом, виявляється в тому, що за своїм внутрішнім змістом ці результати мають встановлювати та фіксувати такі обставини:

1) подія злочину – місце, час виконання посадовою особою та хабародавцем дій, спрямованих на досягнення злочинного результату; спосіб передавання хабара – пряме чи завуальоване передавання; заходи, до яких вдавалися злочинці з метою прикриття протиправної діяльності;

2) суб'єкти вчинення злочину – якою особою дається хабар, якою отримується; чи мають посередники у хабароодержувача або хабаро-

давця, яким є ланцюг передавання незаконної винагороди; яким є правовий статус хабароодержувача, яким є коло його повноважень, чи є він особою тимчасово або постійно здійснюючою контрольно-розпорядчі функції;

3) якою є конкретна вина кожного з учасників передавання (отримання) хабара;

4) якими інтересами керувалися учасники протиправної діяльності, якими є їх мета та мотиви, за вирішення якого саме питання надавався хабар, входить чи не входить це питання до функціональних обов'язків фігуранта;

5) яким є розмір незаконної винагороди; в разі якщо предметом хабара були не гроші, то який саме предмет передавався, його ознаки, вартість тощо;

6) які дії в інтересах хабародавця посадовою особою вже виконані, чи виконані ці дії самостійно або до вирішення питань, з приводу чого передавався хабар, залучалися інші співробітники контролюючого органу;

7) чи здійснювалося вимагання хабара хабароодержувачем або провокація хабара з боку хабародавця.

8) якими є причини й умови, що сприяли вчиненню цього конкретного факту хабарництва, чи характерним для внутрішніх відносин у контролюючому органі були потурання чи поблажливості з боку безпосередніх керівників хабароодержувача.

Отже, якщо перша специфічна риса використання результатів документування діяльності досліджуваної категорії хабарників пов'язана з особливим переліком обставин, які у подальших стадіях кримінального процесу підлягатимуть доказуванню, то друга особливість пов'язана з потребою забезпечити доказову базу від можливих проявів протидії розслідуванню.

Дійсно, існуюча практика нерідко характеризується відчутною недостатністю засобів та майстерності, наявних у розпорядженні слідчого та оперативного працівника, особливо за умов активної протидії розслідуванню з боку злочинців [3, с. 171]. У боротьбі з хабарництвом ці тези отримують додаткову актуальність, адже посадові особи, які вдаються до незаконних дій з метою власного збагачення, під час розслідування часто здійснюють протидію розслідуванню, вдаючись як до корупційних зв'язків у правоохоронних органах, так і здійснюючи тиск на учасників процесу.

У цьому аспекті використання результатів оперативно-технічного документування дозволяє запобігти, протистояти й нейтралізувати протизаконний вплив розроблюваного або інших зацікавлених осіб, оскільки при реалізації матеріалів документування забезпечується комплекс заходів, спрямованих на захист носіїв інформації з тим, щоб не допустити використання неякісних чи викривлених фактичних даних, фальсифікацій під час їх перевірки й оцінки, неналежного їх використання тощо. Оскільки одним із найефективніших заходів захисту доказової інформа-

ції й доказів вважається обмеження доступу до них [4, с. 112], тому потребу в збереженні матеріалів оперативно-технічного документування передбачено Постановою Кабінету Міністрів № 1169 від 26 вересня 2007 року «Про затвердження Порядку отримання дозволу суду на здійснення заходів, які тимчасово обмежують права людини, та використання добутої інформації», в якій вказано, що матеріальні носії інформації за результатами оперативно-технічних заходів зберігаються в підрозділі, працівники якого залучалися до здійснення заходу [5].

Повертаючись до напрямів використання результатів оперативно-технічного документування, варто підтримати існуючу точку зору, що пріоритетом серед цих напрямів повинно бути використання в якості джерела доказів [2, с. 86]. Правильне та цілком прийнятне уявлення про поняття і сутність доказу в кримінальному процесі дає його визначення в спеціальній літературі як єдності змісту та форми, тобто фактичних даних та їх джерел [6, с. 71]. Керуючись цим визначенням, можна встановити дві істотні ознаки доказів: 1) доказами є відомості про факти, тобто інформація про обставини, що мають значення для розслідування кримінальної справи; 2) зазначені відомості повинні бути закріплені в передбаченій законом формі.

З'ясування відповіді на перше з поставлених питань відбувається за правилами ст. 64 КПК України через встановлення зв'язку отриманих під час документування відомостей з обставинами, що підлягають доказуванню по кримінальній справі, які вже були розглянуті в цьому підрозділі.

Пошук відповіді щодо другого з наведених питань приводить до висновку про те, що КПК України не містить ознак форми або будь-яких інших вимог, які висуваються до такого документа як «протокол з відповідними додатками, складеними уповноваженими органами за результатами оперативно-розшукових заходів». Основні реквізити цього процесуального документа врегульовано постановою Кабінету Міністрів № 1169 від 26 вересня 2007 року «Про затвердження Порядку отримання дозволу суду на здійснення заходів, які тимчасово обмежують права людини, та використання добутої інформації», в якій вказано, що даний протокол з позиції внутрішнього змісту має містити:

- дату його складення;
- посаду, прізвище та ініціали особи, у провадженні якої перебуває справа;
- номер справи, за якою здійснювався захід;
- номер постанови, дата її прийняття та найменування суду, яким видано дозвіл на здійснення заходу;
- вказівку про вид заходу та строки його здійснення, найменування підрозділу, працівники якого залучалися до здійснення заходу;
- дані про особу, стосовно якої здійснювався захід;
- результати здійснення заходу;

- відомості про матеріальні носії інформації (матеріали аудіо- чи відеозапису, фото- і кінозйомки, магнітні накопичувачі тощо) та місце їх зберігання;

- підпис працівника оперативного підрозділу, у провадженні якого перебуває справа.

Необхідність дотримання усіх нормативно встановлених вимог щодо оформлення результатів оперативно-технічних заходів пояснюється тим, що у кримінальному судочинстві докази перевіряються та оцінюються за певними критеріями, до переліку яких відносять вірогідність, належність і допустимість [7, с. 136].

Висновки. Таким чином, для визначення доказового значення, майбутньої слідчої та судової перспективи результатів оперативно-технічного документування фактів хабарництва обов'язковою є з'ясування таких питань:

1) відповідність результатів оперативно-технічного документування фактів хабарництва реальним обставинам злочинної діяльності посадових осіб, які підлягають доказуванню по кримінальній справі (ст. 64 КПК України), або іншим обставинам, що мають значення для встановлення істини у кримінальному судочинстві;

2) дотримання вимог закону, які визначають умови та підстави проведення оперативно-технічного документування (наявність дозволу суду на проведення оперативно-технічних заходів та погодження з прокурором);

3) обґрунтованість здійснення оперативно-технічного документування фактів хабарництва, наявність достатніх підстав для застосування технічних засобів;

4) закріплення здобутої інформації в належній формі, встановленій законом (ст. 65 КПК України), тобто у протоколі з відповідними додатками, складеному уповноваженим органом за результатами оперативно-розшукового заходу;

5) здатність зафіксованої інформації та така її якість, що дозволяє ідентифікувати осіб, дії яких задокументовано за допомогою оперативно-технічних засобів;

6) наявність відповідних повноважень у працівника оперативного підрозділу, його належність до органу оперативно-розшукової юрисдикції (ст. 5 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»);

7) відсутність порушень прав громадян при здійсненні оперативно-технічного документування, зокрема, дотримання термінів проведення певних заходів.

Бібліографічні посилання

1. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України // ВВР. – 1992. – № 22. – Ст. 303.

2. Долженков О.Ф. Процесуальне значення відомостей, отриманих при здійсненні оперативно-розшукової діяльності : монографія / О.Ф. Долженков, В.Є. Тарасенко, С.В. Єськов. – Луганськ, 2009.

3. Карпов Н.С. Протидія розслідуванню / Н.С. Карпов // *Наук. вісн. Київ. нац. ун-ту внутр. справ.* – 2006. – № 3. – С. 168–177.

4. Підюков П. Захист доказів і доказового провадження в кримінальному процесі України / П. Підюков, Я. Конюшенко // *Вісник Академії управління МВС України.* – 2010. – № 2 (14). – С. 109–117.

5. Про затвердження Порядку отримання дозволу суду на здійснення заходів, які тимчасово обмежують права людини, та використання добутої інформації: Постанова Кабінету Міністрів № 1169 від 26 вересня 2007 року // *Офіційний вісник України.* – 2007. – № 73. – Ст. 2725.

6. Грошевий Ю.М. Поняття і класифікація засобів доказування в кримінальному процесі / Ю.М. Грошевий // *Вісник Академії правових наук України.* – 1997. – № 3. – С. 69–76.

7. Стахівський С.М. Оцінка доказів та їх процесуальних джерел у кримінальному судочинстві // *Підприємництво, господарство і право.* – 2005. – № 6. – С. 135–138.

Надійшла до редакції 03.12.2012

М.Ю. Будзієвський

кандидат юридичних наук, доцент
*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

УДК 343.982.4

МОЖЛИВІСТЬ ОТРИМАННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНО ЗНАЧИМОЇ ІНФОРМАЦІЇ ПРИ ВИКОРИСТАННІ МЕТОДУ ОПISУ ПІД ЧАС ДОСЛІДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТА

Розкрито ряд актуальних аспектів, які демонструють необхідність вивчення способу фіксації інформації, наявної в електронному документі, викладено й аргументовано авторську думку у вигляді рекомендацій, направлену на розгляд особливостей опису електронного документа.

Ключові слова: *електронний документ, засоби обчислювальної техніки, метод, огляд, опис, дослідження, особливість, письмова мова, ідентифікація, диференціація.*

Раскрыт ряд актуальных аспектов, демонстрирующих необходимость изучения способа фиксации информации, имеющейся в электронном документе, изложено и аргументировано авторское мнение в виде рекомендаций, направленное на рассмотрение особенностей описания электронного документа.

Ключевые слова: *электронный документ, средства вычислительной техники, метод, осмотр, описание, исследование, особенность, письменная речь, идентификация, дифференциация.*

In this article the row of actual aspects, demonstrating the necessity of study of method of fixing of information, present in an electronic document opens up in the presented scientific article, expounded and argued author opinion as recommendations, directed for consideration of features of description of electronic document.

Keywords: *electronic document, facilities of the computing engineering, method, examination, description, research, feature, writing speech, authentication, differentiation.*